

Mardin’de Kadim Bir Bahar Bayramı: Hassit Merene (Yılanların Uyanışı)

An Ancient Spring Festival in Mardin: Hassit Merene (Awakening of the Snakes)

Ümral Deveci*

Öz

Dünden bugüne Anadolu’da çeşitli ihtiyaçlara cevap veren pek çok mevsim bayramı gerçekleştirilmiştir. Tarım toplumundan uzaklaşılması sonucu önce sanayi, daha sonra dijital topluma evrilme süreci içinde bu bayramların bir kısmı unutulmuş, bir kısmı da unutulmaya yüz tutmuştur. Kültür tarihi içerisinde yer alan temelinde dayanışma ve yardımlaşmanın olduğu bu etkinlikler, toplumu birbirine yaklaştıranın, barış ve huzur içinde yaşamının da örneklerini oluşturdukları için önemlidir. Kadim mevsim bayramlarından biri olan ve bir süre çeşitli sebeplerle gerçekleştirilemeyen bir mevsim bayramı da -birçok medeniyete kucak açmış, çeşitli din, dil, ırka ev sahipliği yapmış Mardin’de tekrar kutlanmaya başlanan Hassit Merene’dir. Hassit Merene, Farsça *merene* ve Arapça *hassit* sözcüklerinden oluşmuştur ve *yılanların uyanışı* anlamına gelmektedir. Mitik ve kültürel derinliği olan bu şenlik eskiden bir hafta boyunca sürmekte, her gün farklı adlarla anılmak-

Geliş tarihi (Received): 28-05-2024 Kabul tarihi (Accepted): 05-04-2025

* Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Muğla-Türkiye/ Assoc. Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman University Department of Turkish Language and Literature. umraldeveci64@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-1834-6435

taydı. Günlük işlerin yapılmadığı bu şenlik haftasında çeşitli halk uygulamaları ve pratikler, eğlenceler gerçekleştirilmekteydi. Yeniden yaşatılmaya çalışılan bu şenlik günümüzde iki gün olarak uygulanmaktadır. Mardin halkının birlikte gerçekleştirdikleri barış, huzur ve bereketin sembolü bu şenliğin yaşatılması için anlamının ve kültürel arka planının bilinmesi önemlidir. Bu araştırmada Hassit Merene tüm yönleriyle tanıtılmaya çalışılmış ve şenliğin kültürel arka planına değinilmiştir.

Anahtar sözcükler: *Mardin, Hassit Merene, bahar bayramı, yılan, mitik unsurlar*

Abstract

Throughout human history, changes in nature and natural events have directly affected people. Although at first helplessness and ignorance in the face of the power of nature led to the need to worship the elements in nature, human beings, who began to understand nature over time, made sense of the events and changes in nature in their own way and looked for ways to benefit from it. He developed various ceremonies and rituals based on day-night change and seasonal transformations in accordance with nature's calendar and discovered ways to live in peace with nature. It is possible to see traces of mythical elements based on the oldest belief systems in the basis of most of these. One of these is a seasonal festival called Hassit Merene (Awakening of the Snakes) - covering the first week of April - which has been held in Mardin for centuries. Merene is a word formed by combining the Persian word mâr (snake) and the suffix -ân (plural suffix) - although its original name is mârân, it is pronounced as merene in the local dialect - and means snakes. Hassit means woke up in the language. This festival, which is a reference to the snakes waking up from hibernation as the ground warms up in April, is a spring festival whose first day is celebrated in Mardin Castle. The festival is held for a week, with different names for each day and various folk practices and practices performed on these days. The snake has been a mythical and religious symbolic element with various meanings in many cultures since archaic times. The snake, which carries both poison and antidote, was also seen as a god, the source of magic, knowledge and immortality, in some ancient cultures. In myths, the snake, which is sometimes described as a dangerous entity that needs to be fought, and sometimes as a protector such as guarding the treasure, has become the symbol of fertility and rebirth as a being that lives underground and on earth. Hassit Merene/Awakening of the Snakes festivals also herald the arrival of spring in the region. It involves people who are confined to their homes under harsh winter conditions to go out with spring, have fun together in peace for a week, and celebrate the arrival of spring with various practices and practices.

Keywords: *Mardin, Spring Festival, mythical elements, Şahmeran, snake*

Extended Summary

During the periods when agrarian society was dominant in Anatolia, various seasonal festivals were organized as an integral part of social life. These festivals not only met the needs of the community but also served to strengthen fundamental human values such as solidarity, mutual aid, and unity. Shaped by the rhythm of agricultural activities, these festivals fulfilled

different functions, such as expressing gratitude during harvest time, celebrating seasonal transitions, and bringing individuals together to reinforce social bonds. However, as social structures changed over time, these traditions either evolved or lost their former significance. With the transition from an agrarian society to an industrial one, the rural lifestyle centered around agriculture was gradually replaced by urbanization and individualization. The coming of the digital age further accelerated this transformation, altering how people communicate and socialize with each other. As a result, some of Anatolia's ancient seasonal festivals have been forgotten, while others face the threat of extinction. Hassit Merene, once celebrated for a week in Mardin but now at risk of being forgotten, is an ancient seasonal festival held to welcome the arrival of spring. The festival derives its name from the Persian word *merene* and the Arabic word *hassit*, symbolizing the awakening of snakes and the revival of nature. Following a harsh winter, the local community organizes various activities throughout the week to reconnect with nature and with one another.

During the Hassit Merene festival, people set aside their daily routines to engage in outdoor activities with their families, children, and neighbors for an entire week. The event brings together people of all ages in a spirit of joy and solidarity. Young people perform traditional folk dances, while local delicacies, pastries, and cookies are prepared and shared among neighbors and participants. Another significant aspect of the festival is the exhibition and sale of handcrafted items produced in homes and workshops throughout the winter. This not only strengthens economic ties but also reinforces social bonds within the community. By spending most of their time outdoors, people enjoy themselves while also sharing the fruits of their labor. More than just a festival, Hassit Merene fosters social cohesion, preserves cultural heritage, and strengthens social ties.

Picnics, folk dances, communal meals, handicraft exhibitions, and the practice of burning incense to ward off evil spirits are some of the key elements of the festival. These activities aim to establish a connection with the four elements of nature (air, earth, water, and fire) while also reinforcing social relationships. Additionally, the festival serves as a social platform where young people meet and form connections that may lead to marriage. In Mardin's cultural context, where snakes symbolize fertility, renewal, and protection, the festival also contributes to strengthening social solidarity and peace. The first day of the festival is celebrated at Mardin Castle, which is considered sacred in the region. Each day of Hassit Merene is dedicated to a different theme, serving to uphold social solidarity and cultural heritage. Monday is the *Wedding Procession Day*, marked by wedding parades and festivities at the castle. Tuesday, known as *Natural Disasters Day*, involves excursions to picnic areas and activities to raise awareness about natural disasters. Wednesday, or *Tree Wednesday*, is dedicated to tree planting and environmental awareness. Thursday, called *Women's Thursday*, features visits to sacred sites and exhibitions of traditional crafts. Friday, or *Snake Friday*, is a day when homes are ritually cleansed and fumigated to ward off evil spirits using traditional methods. Saturday, or *Wolves' Day*, symbolizes peace and mutual aid through various activities. Sunday, known as *Merene Market*, is a day of solidarity where handmade crafts are displayed and sold.

Mardin's geographical and climatic conditions make it a natural habitat for snakes. In the past, and even today to some extent, local people frequently encounter snakes in their daily lives. Beyond being a natural element, the snake also holds an important place in the region's cultural and linguistic landscape. The term for snake varies across languages spoken in the area, including *hayye* in Arabic and *mar* in Persian and Kurdish. The Persian-origin *mar* is widely used in the region and is fundamental to mythical narratives such as the legend of *Shahmaran*. Even the name *Mar Mountain* in Evliya Çelebi's travel writings reflects the deep-rooted cultural connection to this term. Additionally, in Mardin and surrounding areas, the term *mar-a* is sometimes used to address women, potentially carrying a symbolic link to the snake. This form of address may have two interpretations: the negative connotation of snakes as cunning, cold, and untrustworthy creatures, or, more plausibly, their mythical and symbolic meanings of protection, fertility, renewal, immortality, and abundance. Given Mardin's rich historical and cultural heritage, it is not surprising that snakes hold such a significant place in local folklore. The varying meanings attributed to the snake motif highlight the depth of the region's cultural legacy and collective memory. Both castles and snakes play an essential role in mythological and religious narratives. Stories such as Prophet Khidr transforming into a snake to protect Mardin Castle and Prophet Jonah slaying a dragon that led to the naming of Mardin Mountain have shaped these beliefs. As a reflection of the *Shahmaran* myth, the figures of the snake-mother and snake-father hold a strong presence in the cultural memory of the local people. For centuries, *Hassit Merene* has been one of the symbols of peaceful coexistence within Mardin's multicultural society. Reviving this nearly forgotten tradition contributes both to preserving cultural heritage and fostering social renewal. The transmission of this festival to future generations is crucial for maintaining the cultural identity of the region.

These festivals are not merely celebrations; they serve as social bonds that bring people together and strengthen feelings of peace, harmony, and solidarity. As significant elements in cultural history, these events function as bridges connecting the past to the future. Remembering and reviving forgotten traditions can help keep their values alive in modern society, reinforcing the weakened social ties between individuals. In this context, efforts to preserve and sustain this cultural heritage can involve a broad range of factors, from local governments and civil society organizations to educational institutions and individuals. Seasonal festivals should not be seen merely as relics of the past but as tools adapted to contemporary social dynamics, ensuring the continuity of social peace and harmony.

Giriş

İnsanı diğer canlılardan ayıran akıl, onu doğanın bir parçası olarak uyum içinde var olmanın ötesine taşımıştır. İnsanın doğayı değiştirip dönüştürme çabası ve kendi faydasına kullanma gayreti, varoluşundan -diğer bir ifadeyle kendi farkındalığına varmasından- bu yana sürmektedir. Doğanın gücü karşısındaki çaresizlik ve bilinmezlik, doğadaki unsurlara tapınma ihtiyacını doğursa da zamanla doğayı anlamaya başlayan insanoğlu, doğadaki olayları ve değişimleri kendine göre anlamlandırmış, ondan yararlanmanın yollarını aramıştır. İnsan-

lık, çoğu zaman doğayı tahrip ederek kendine alan açmış ve onun nimetlerini sonuna kadar sömürerek tüketmiştir. Ancak kimi zaman da çaresizliğini ve güçsüzlüğünü örtmek adına, doğanın düzenli değişim ve dönüşüm süreçlerine uygun takvimsel ritüeller gerçekleştirmiş ve bu süreçlere ayak uydurarak onları kendi yararına değerlendirmiştir. Doğanın takvimine uygun olarak gündüz-gece değişimine, mevsimsel dönüşümlere dayalı çeşitli tören ve ritüeller geliştirip kendince doğa ile barışık yaşamının yollarını aramıştır. Tarih boyunca hemen her kültürde, mevsim bayramları ve şenlikler yaygın bir şekilde görülmektedir. Bunların çoğunun kökeni kadim kültürlerle dayanmakta olup temellerinde en eski inanç sistemlerinden kaynaklı mitik unsurların izlerine rastlanmaktadır.

Anadolu’da; Edirne’den Hakkâri’ye Muğla’dan Rize’ye mevsim bayramlarını görmek, yedi bölgedeki bu bayram ve şenliklerin kimi farklılıkları olsa da sürdürüldüğünü saptamak, kadim kültürlerin izlerinin varlığını tespit etmek mümkündür. Mardin’de de “Hassit Merene, Bilali Şenlikleri, Nevruz, İyd-il Kalendes, Demi-il Kıddıs (yılbaşı), Akitu Bayramı” (Atlı, 2021) gibi şenlikler yüzyıllardır kutlanmaktadır.

1. Hassit Merene şenliklerinin dünü ve bugünü

Yüzyıllardır Mardin’de gerçekleştirilen Hassit Merene (Yılanların Uyanışı), nisan ayının son haftası ile mayıs ayının ilk haftasını kapsayan-bir mevsim bayramıdır. *Merene*, Farsça *mâr* sözcüğü ile -ân çoğul ekinin birleşimiyle oluşmuş -aslı *mârân* olmakla birlikte yerel ağızda *merene* biçiminde söylenen- bir sözcük olup *yılanlar* anlamına gelmektedir. *Hassit/Hessit/Hissit* gibi farklı biçimlerinde kullanılan sözcük ise yerel Arapçada *uyandı* demektir. Nisan, mayıs aylarında toprağın ısınmasıyla birlikte yılanların kış uykusundan uyanmasına metaforik bir gönderme olan ve aslında doğanın canlanışına, yenilenişine işaret eden bu şenlik, eskiden bir hafta sürmekteydi. Günümüzde iki günle sınırlandırılmış olarak tekrar yaşatılmaya çalışılmaktadır.

1.1. Yılanların uyanışı: Mitolojik ve efsanevi kökenleri

Yılan, arkaik dönemlerden bu yana mitsel ve dinî sembolik bir öge olarak pek çok kültürde çeşitli anlamlarla yer almıştır. Yılanın toprak altında yaşaması ve soğuk bir hayvan olması, onu tekinsiz kıldığı gibi bir korku unsuru olarak da zihinlerde kodlanmasına sebep olmuştur. Hem zehri hem panzehri bünyesinde taşıyan yılan, bazı kadim kültürlerde; sihir, bilgi ve ölümsüzlüğün kaynağı olan bir tanrı gibi görülmüştür. Söylencelerde kimi zaman mücadele edilmesi gereken tehlikeli bir varlık, kimi zamansa hazine bekçiliği gibi koruyuculuk görevi atfedilen yılan, yeraltı ve yeryüzü üzerinde yaşayan bir varlık olarak doğurganlığın ve yeniden doğuşun simgesi olmuştur. Şamanizm’de şamanların, daha sonraki inanç sistemlerinde de din adamlarının, velilerin kamçısı olarak sembolize edildiği görülmektedir. Yılanlarla ilgili pek çok efsane anlatıldığı gibi masallarda ve halk hikâyelerinde de yılan çeşitli rollerde yer almaktadır. Destanlarda ise daha çok ejder ve evren adlarıyla daha mitik bir varlık olarak görülmektedir (Biray, 2013: 98). Âdem’den bu yana anlatılagelen kıssalar ve efsanelerle yılan; şeytanı ve kötücüllüğü simgeleyen, korkulan ve çekinilen bir varlık olarak insan zihninde yer almıştır.

Mardin ve civarı, karasal iklime bağlı olarak sıcakların yüksek derecelerde seyretmesi sebebiyle, yılan ve akrep gibi hayvanların yaşadığı yerler olarak bilinmektedir. Dolayısıyla geçmişten günümüze halk arasında yılanlarla ilgili anlatmalar, inançlar, uygulamalar çok sayıdadır. Bunlardan birkaçına örnek verilecek olursa, Mardin adı ve Mardin Kalesi ile başlanabilir: Mardin adının nereden geldiği ile ilgili pek çok rivayet vardır¹. Evliya Çelebi'nin kaydettiği üzere Mardin isminin kaynağı Hz. Yunus'a dayanmaktadır. Mardin'i ziyaret eden Çelebi'nin halktan duyduklarından aktarımına göre, Yunus Peygamber dini yaymak üzere bölgeye gelir. Halk, inanmaları için ondan bir mucize göstermesini ve dağda bulunan ve halka aman vermeyen korkunç ejderi öldürmesini ister. Yunus Peygamber kılıcını kuşanır ve dağa çıkar, ejderle zorlu bir mücadele sonucu ejderi öldürüp halkı bu dev yilandan kurtarır. O günden sonra bu dağa Küh-i Mar yani Yılan Dağı; dağın eteklerinde kurulan kasabaya da Mardin adı verilir (Evliya Çelebi, 1986; Güler, 1998: 193-194).

Yılan, birçok kültürde kötücül yanıyla birlikte koruyucu yönüyle de anılmıştır. Efsanelerde ve masallarda sıkça hazine bekçisi olarak tasvir edilen yılanlar, kimi zaman harabeleri, kuyuları ve içlerindeki hazineleri koruyan varlıklar olarak karşımıza çıkar. Birçok farklı kültürde yılanların, kutsal yerlerin, ölümsüzlükle ilgili mekânların ve gizemli yolların bekçiliğini yaptığına inanılmıştır. Bu inanişâ göre yılanlar, hazine koruyucusu olmanın yanı sıra doğaüstü güçlerle ilişkilendirilmiş ve kutsal bölgelerin güvenliğini sağlama görevini üstlenmişlerdir (Tursun, 2014: 479-480). Mardin Kalesi ile ilgili bir başka rivayete göre, Mardin'de meydana gelen bir deprem sırasında kalenin yıkılmasını ve zarar görmesini önlemek için Hz. Hızır, yılan kılığına girerek kalenin etrafını çepeçevre sarmış ve kaleyi korumuştur (Sancak, 2008: 14).

Mardin'deki Zinciriye Medresesi ile ilgili anlatılan bir söylencede; Artuklular zamanında yılanlar ve akreplerin saldırısını önlemek amacıyla Zinciriye Medresesinden (Sultan İsa'dan) Ulucami'ye kadar biri kalın, diğeri ondan biraz daha kalın olan, biri akrepler, diğeri yılanlar için iki zincir çekilmiş ancak bir süre sonra bu zincirlerden yılan için olan çalınmıştır. Bu yüzden de bölgede yılanlar daha çok görülmeye başlanmıştır. Bazı benzer anlatmalarda ise akrepten koruyan zincir kaybolmuştur, bu yüzden kentte yılanlar çok görülmemiş ancak halk akrepler tarafından sokulmuştur (Sancak, 2008: 92-93; Balıkcı, 2019: 1031). Bu zincirin onları yılanlardan koruyacak büyü bir güce sahip olduğuna inanan halk, bu işe çok kızmış ve “*Minla şabatu zincir-il hayyet vil akrap mebaka emen fi hel beled*” (Yılan ve akrebin zincirleri çalındığı için bu kentte güven kalmadı) ifadesini kullanmaya başlamıştır. 1385 yılında son Artuklu Sultanı Melik Necmettin İsa bin Muzaffer Davud bin El Melik Salih tarafından yaptırılan İsa Bey Medresesinin, bu zincirlerden arta kalan küçük bir parça zincirden dolayı Zinciriye Medresesi olarak anıldığına inanılmaktadır (Omuzlar, 2014; Atlı, 2021).

Yılan ve kadın ilişkisi insanın başlangıcından bu yana dinî kıssa ve mitik anlatmalarda yer almış; değişik anlamlar ve işlevler yüklenmiş sembolik bir gönderme olarak süregelmiştir. Bu sembolün temelinde ana tanrıça kültü, yeniden doğuş, üreme, bilgelik, verimlilik gibi olumlu görülen özelliklerin yanı sıra karanlık güçler ve şeytanla bağlantılı olmak gibi olumsuz nitelermeler de yer almaktadır. Yılan ve kadın kültü hem Doğu hem Batı kültürlerinde çok işlenmiş bir unsurdur. Konu ile ilgili Sevgi Sönmez makalesinde şunları yazmaktadır:

Anadolu ve Mezopotamya’da ele geçen ve Eski Babil dönemine tarihlendirilen, kompozit bir varlık olarak tasvir edilen yılanlı tanrıçalar, bereket, sağlık ve uzun hayat ile ilişkili bir yer altı tanrıçasını temsil ediyor olmalıdır. Zira gerek yazılı belgelerde gerekse arkeolojik belgelerde yılan ve onunla ilişkili tanrısal güçler genellikle zaman, yer altı ve uzun hayat ile ilişkilendirilmiştir. (Dönmez, 2017: 407-426)

Eski Yakındoğu kültüründe, Neolitik Çağ’a kadar dayanan yılanlı tanrıça sembollerinin günümüze kadar ulaşan en somut örneklerinden biri de İran, Hint, Yunan ve Arap kültürlerinin bir sentezi olarak kabul edilen -Binbir Gece Masalları’ndaki üç hikâyesinin toplamından oluşan- Şahmeran hikâyesidir. Bu hikâye, Anadolu’nun pek çok yöresinde -aralarında Mardin ve çevresi de olmak üzere- farklı biçimlerde, kimi zaman masal, kimi zaman efsane olarak anlatılmaktadır (Dönmez, 2017: 408, Uğurlu, 2008: 1715-1716).

Yeniden dirim ve doğum ile bağlantılı tanrıçaların yılan ile olan ilişkisi Prehistorik dönemden beri bilinen benzer özellikleri yansıtmaktadır. Örneğin, Yeni Asur dönemine ait bir kült metninde geçen tanrıça Nintu’nun birtakım fiziksel özelliklerinin Şahmeran ile benzerliği dikkat çekicidir. Nintu’nun; önünde boynuzları olan başlığı, ensesinde toplanmış kıvrıkcık saçları, yarı beline kadar çıplak kadın görünümlü peştamal ile sarılı vücudu, belden aşağısı pullarla kaplı yılan kuyruğuna benzer yapısı ile tasvir edilmiştir (Dönmez, 2017: 415).

Mardin’deki halk inançlardan biri, Belsik Deresi civarındaki kuyulardan ve mağaralardan çıkan, Şahmeran yavrusu kabul edilen yılanların kaleye tırmanırken gömlek -halk arasında kamis olarak ifade edilir- değiştirerek kendilerini yeniledikleridir. Bu, aynı zamanda doğanın kendini yenilemesinin metaforik bir anlatımıdır. Mersin, Tarsus, Adana, Mardin gibi pek çok yörede anlatılan Şahmeran hikâyesinin varyantları Mardin’de de anlatılmaktadır. Ayrıca Mardin’de evlerde ve sosyal mekânlarda Şahmeran’ın tasvirlerinin tablo ve duvar halılarında kullanıldığı görülmektedir. Halk arasında bu tür tasvirlerin bulunduğu evlere yılanın giremeyeceğine inanılmaktadır.

Mardin kentinin kurulduğu bölge, karasal iklimi ve yerleşim yeri itibarıyla yılanların doğal habitatıdır; bu nedenle halk günlük hayatı içinde de yılanlarla sıkça karşılaşmaktadır. Halk arasında *yılan* için Arapça *hayye*, Farsça ve Kürtçe *mar* sözcükleri de kullanılmaktadır. Şah-mar-an’da da yer alan Pehlevce kökenli *mar* (Kanar, 2000: 1009) sözcüğünün bu bölgede kullanımı yaygındır: Evliya Çelebi’nin söz ettiği söylencede karşımıza çıkan Şahika Dağı’nın *Mar Dağı* olarak adlandırılması, Mardin ve yöresinde kadınlara *mar-a*, denmesinin (*ey yılan* biçiminde bir seslenişin; *mar* isminin arkasındaki “â” ’ı sesini veren ünlem olabilir²) yılanlarla ilgili olup olmadığı tartışmaya açıktır. Bu sesleniş söz konusuysa bunun iki anlama gelebileceği düşünülebilir; biri kadına zalim, sinsi, soğuk, tekinsiz anlamlarını çağrıştıran yılanın olumsuz anlamıyla sesleniş bir diğeri de mitik olarak *yılan ana/ata* özelliklerini yansıtan koruculuk (ev iyesi), doğurganlık, ölümsüzlük, yenilenme ve bereket anlamı içeren bir hitap biçimidir ki ikincisinin olması daha olasıdır. Pek çok farklı söylenti bulunmasına rağmen yazının ilk bölümlerinde de değinildiği gibi, Evliya Çelebi’nin aktarımına göre Yunus Peygamber’in bir ejderi öldürdüğü için “Küh-i Mar” (Yılan Dağı) olarak adlandırılan dağın eteğine konumlanan kente, bu nedenle “Mardin” adı verildiği rivayet edilmektedir. Mardin adının bu şekilde yılanla ilişkilendirilmiş olması, halk etimolojisi açısından anlamlı bir yorum olarak değerlendirilebilir.

2. Hassit Merene haftasının günlük etkinlikleri/ritüelleri

Hassit Merene/Yılanların Uyanışı bahar bayramının adının nereden geldiği ve ortaya çıkışı ile ilgili halk arasında farklı anlatımlar vardır. Hassit Merene'ye *Mardin'in Uyanışı/ Meri'nin Uyanışı* diyenler de bulunmaktadır. Bu haftaya *Meri'nin Uyanışı* denmesinin sebebi, yaklaşık olarak 5 ve 6. yüzyıllarda Romalılar Dönemi'ne dayandırılmaktadır. Süryani mezhebine mensup bir komutan olan Arsus'un kızı Meri'nin -ki bu kadın rivayetlere göre daha sonra Mardin'in yöneticisi olmuştur- adına yapılan kutlamalardan doğduğunu ileri sürenler bulunmaktadır (Yurttaşer, 2017: 10). Şenliklerin başlangıcı hakkında pek çok rivayet söz konusudur. Bunlardan birisi de Marin adındaki Süryani bir kadının Kale arkasında bahar ayında doğum yapması ile ilgili kutlamaların zamanla bu şenliğe dönüştüğüdür (Atlı, 2021). Bahar bayramlarının temelinde doğanın canlanışının, yenilenmesinin ve bereketin artmasının kutlanması yatmaktadır, bu sebeple doğum olayıyla arasında bu yüzden bir ilişki kurulmuş olması muhtemeldir. Bu bayram Hristiyanlar ve Müslümanlar tarafından kabul görmüş ve yüzyıllar boyunca birlikte kutlanmıştır.

Bazı kaynaklarda Hassit Merene'nin Hristiyan vatandaşların oruç ayının bitiş tarihi olan nisanın sonu ile mayısın ilk haftasını kapsadığı ve dört aşamadan meydana geldiği aktarılmaktadır. Buna göre; a) Yılanlar Haftası diye nitelenen ilk aşamada, bu haftanın ilk cuma gününde, yılan ve akreplerden korunmak için evler, avlular üzerlik gibi çeşitli otlarla hat-ta sucuk, pastırma gibi yiyecek maddeleri kullanılarak tütsülenmektedir. b) Kızlar Haftası, Yılanlar Haftasını izleyen cumartesi ve pazar günüdür. Uğur ve bereket getirmesi için evli kadınlar baba evini özel olarak ziyaret ederler. c) Yorgunlar Haftası, Kızlar Haftasının bitimindeki pazartesi gününden diğer cuma gününe kadar süren hafta olup bu günlerde banyo yapmak, dikiş dikmek, çamaşır yıkamak, ev süpürmek hoş karşılanmaz, bu rutin ev işlerinin gerçekleştirilmesinin uğursuzluk getirdiğine inanılır. Halk arasındaki anlatımlarda böyle günlerden birinde ekmek yapmak için hamur yoğurmaya kalkan bir kadının hamur leğeninin kanla dolduğu söylentisi mevcuttur. Bu haftanın cumartesi günü kadınlar hamama giderek yorgunluklarını atarlar. ç) Hassit Merene Haftası olarak da pazar günü kırlara ve pikniklere gidilip eğlenilir (Yurttaşer, 2017: 135). Bu sınıflandırmada, bayram her ne kadar sanki dört ayrı haftadan oluşuyormuş gibi aktarılmışsa da aslında tek bir haftaya karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bir adlandırma karışıklığı mevcuttur.

Aslında şenlik eskiden bir hafta boyunca her güne özel farklı adlarla anılmakta ve bu günlerde yapılan çeşitli halk uygulamaları ve pratiklerle gerçekleştirilmekteydi. Bu şenlik haftasına, halk arasında bir hafta boyunca rutin işler yapılmadığı için *Avare Haftası -Sebbit-il Batare-* (Atlı, 2021) ya da bir yılın yorgunluğunun giderildiği eğlencelerin, pikniklerin gerçekleştirildiğinden dolayı da *Yorgunlar Haftası* denmekteydi. Eskiden kışların sert geçtiği bu coğrafyada, baharın gelişiyle birlikte doğanın canlanması, toprağın çeşitli otlar ve çiçeklerle süslenmesi, güneş ışınlarının iyileştirici etkisinin umut ve bereket inancını güçlendirmesi, insanları bu doğa değişimlerini kutlamaya yöneltmişti.

Bu şenliği yaşayanların ve/veya tanık olanların aktarımlarına göre; şenliğin ilk günü, üç koldan Mardin Kalesi'ne çıkılmaktaydı ve kaleye çıkış eskiden halk tarafından "Üç kapıdan fethine çıktık Hassit Merene'nin" biçiminde ifade edilirdi. Kaleye çıkan halk orada piknik ya-

pıp çeşitli oyunlar oynardı. Günümüzde kaleye çıkışların yasaklanması sebebiyle etkinlikler Mardin'deki park ve piknik alanlarında gerçekleşmektedir. Bu piknik esnasında yöreye özgü mırza kahvesi içilir ve fincan falına bakılırdı, bu vesileyle kırgınlıklar giderilmeye çalışılırdı. Kar havuzlarından çıkarılan karların üzerine şerbet dökülerek yapılan tatlılar tüketilirdi. Ayrıca içinde yöreye özgü bitkilerden elde edilmiş baharatların bulunduğu çörekler ve zerde tatlısı hazırlanıp ikram edilirdi. Çocuklar kamışlardan kaval yaparlar; gençler, yöreye özgü *Reyhani* ve *Kesirteyn* ezgileri eşliğinde karşılıklı olarak dans edip eğlenirlerdi (Omuzlar, 2014). Reyhani dansı müziğinin; Endülüs, Arap, Türk, Kürt, Süryani ezgilerinin sentezlenmesi ile oluştuğu, eski tarihlerde Mardin'de yaşayan halkın, bu bereketli topraklarda harmanların bol olduğu dönemlerdeki sevincini ve Yaradan'ına şükranını ifade etmek için bu ezgiyi dansla birleştirdiği rivayet edilmektedir (Omuzlar, 2022). Reyhani dansının ortaya çıkışıyla ilgili yöre halkı tarafından anlatılan pek çok efsane bulunsa da bunlardan birisinin yılanla ilişkili olarak anlatılması makalenin konusu itibarıyla ilgi çekicidir. Rivayet şöyledir: Bir eğlence esnasında padişaha sunulmak üzere henüz adı konmamış bir ezginin icrası yapılırken ağzında iki çiçek tohumu taşıyan bir yılan padişahın yanına gelir. Yılan sağır olmasına rağmen seslendirilen ezgiden çok etkilenmiştir, tohumları padişahın önüne bırakır kimseye zarar vermeden usulca oradan uzaklaşır. Tohumlar toprakla buluşunca o tohumlardan reyhan bitkisi yeşerir. İcra edilen bu ezgiye bundan dolayı reyhani denir (Uygur, 2015: 488). Söz konusu piknik daha çok Mardin Kalesi'nin arkasında gerçekleşirdi. Seyyar satıcılar leblebi, çekirdek vs. gibi kuruyemişler satarlardı. Tahta oyuncaklar yapılır, uçurtma uçurulurdu. Genç yaşlı herkes ilk gün Mardin Kalesi'nde eğlenirdi.

Günümüze yaklaştıkça valilik, belediye gibi resmî kurum ve kuruluşların da şenliğe katkı sağladığı Omuzlar'ın tanıklığında ifade edilmektedir. Bu şenliğe eskiden beri bilen ve katılan biri olarak Vahap Omuzlar, *Hassıd Merene* başlıklı yazısında haftanın günlerini yerel adlandırmaları ile ele alıp o günlerde yapılan etkinlikleri gün gün şöyle sıralamıştır (Omuzlar, 2022):

“İsneyn-il Celeb” (Düğün Alayı Günü): Pazartesi, açılış günü olarak kabul edilen bu günde, yeni evliler, nişanlılar ve özellikle törenleri için o günü seçen gençler, düğün alayı eşliğinde neşe içinde eğlenerek Mardin Kalesi'ne tırmanırlardı. Kalede çeşitli eğlenceler ve oyunlar düzenlenir, her kültürden etkinlikler sergilenirdi. Gençler burada birbirlerini görüp tanıma fırsatı bulurken, çocuklar için özel oyuncaklar hazırlanırdı. Oyuncak ustaları da kalede yerlerini alarak yaptıkları oyuncakları sergiler ve satışa sunarlardı.

“Seset-il Efet” (Doğal Afetler Günü): Salı günü halk, yörenin piknik alanlarına gitmek için evlerinden çıkardı. Piknik için genellikle; Zınnar, Kamor, Sultan Şehmus, Kadın Kalesi ve Vali Parkı gibi mesire yerleri ile bahçeler tercih edilirdi. Aynı zamanda çeşitli kamu kurumları, halkı doğal afetler konusunda bilgilendirir; seminerler ve toplantılar düzenlerdi. Zaman zaman Cumhuriyet Meydanı'nda tatbikatlar yapılırken, kamu kuruluşlarına ait itfaiye araçları ise gösteri amaçlı geçişler gerçekleştirirdi.

“Arba'at-ıl Şecar” (Ağaç Çarşamba'sı): Çarşamba günü halk genellikle ağaç dikmeye yönelir ve bu etkinliklerde çocuklara ve gençlere öncelik tanınırdı. Valilik, belediye gibi kamu kurumları, halka öncülük ederek fidan dağıtımı ve dikim alanlarının hazırlanması gibi görevler üstlenirdi. Çevre illerden gelen misafirlere sunumlar yapılır, yöresel yemekler ikram edilir ve mutfak kültürü tanıtılırdı. Aynı zamanda piknik ve eğlenceler de devam ederdi.

“Hamis-il Benet” (Genç kızların/Kadınların Perşembe’si): Perşembe günü, ziyaretlerin yapıldığı gündü. Farklı inançlara sahip halk, kendi inançlarına göre kutsal kabul ettikleri yerlere gider dua eder ve çeşitli dileklerde bulunurdu. Kilise, havra ve camiler ziyaret edilirdi. Halk, yine piknik alanlarında ve bahçelerde zaman geçirirken, gençler ve çocuklar beş taş, taş gülle, uzuneşek gibi geleneksel oyunlar oynardı. Genç kızlar ise kanaviçe, iğne oyası, mekik gibi el işlerini sergiler ve satışa sunarlardı.

“Cım’ut-ıl Hayyat” (Yılanların Cuma’sı): Cuma günü, pikniğe çıkılmadan önce evlerin avluları ve iç mekânları, yılanlar ve akreplere karşı çeşitli otlarla tütsülenirdi. Bez torbalarda-ki, ev yapımı “şeredin” adı verilen sucuklar, köz hâlindeki kül içine bırakılır ve ortaya çıkan dumanın, ev ve avludaki haşereleri uzaklaştırdığına inanılırdı. Bu geleneksel ilaçlama ve haşere kovma yöntemleri, zamanla kimyasal ilaçlamalarla yer değiştirmiştir.

“Sebt-il Zib” (Kurtlar Günü): Cumartesi günü, Ayn-ıl Zibe (Kurtlar Çeşmesi) adlı çeşme başında, -koyun, kuzu ve köpeğiyle- bir çobanın, kurtla birlikte aynı çeşmeden su içtiği ve birbirlerine zarar vermediklerini içeren bir söylencenin dinleyenlere aktarılmasıyla başlardı. Sebt-il Zib, insanlar arasındaki barış, dayanışma ve yardımlaşmanın vurgulandığı bir gün olarak devam ederdi. Evlerde ve piknik alanlarında halk, birbirine yardımlaşarak bu geleneği sürdürürdü.

“Lehhed-il Merene” (Merene Pazarı): Pazar günü halk, evlerinde, okullarında ve atölyelerinde yıl boyunca bu şenlik için ürettikleri sanat ve zanaat ürünlerini sergiler ve satardı. Şenlik için çocuklara özel dikilen elbiselerin alışverişi yapıldı. Giysiler, ihtiyaca göre karşılıklı olarak değiş tokuş edilir ve bu takas usulüyle bir çeşit dayanışma sergilenirdi (Omuzlar, 2022).

GÜNÜN ADI	TÜRKÇE KARŞILIĞI	GERÇEKLEŞTİĞİ YERLER	UYGULANMA ŞEKİLLERİ	AMACI
İsneyn-il Celeb	Çılgınca Eğlenme Pazartesi ya da Düğün Alayı Günü	Ravza Bahçesi ve Mardin Kalesi ve civarı	Halkın dört bir koldan kaleye çıkması, Çeşitli oyunlar oynanması, eğlenceler düzenlenmesi, oyuncak ve çeşitli eşya satışlarının yapılması.	Eğlenme, sosyalleşme, nişanlıların, yeni evlilerin eğlenmesi, gençlerin birbirini görmesi, tanışması, görücü usulü kız beğenme vs.
Seset’ıl Efet	Gezip Tozma Salısı ya da Doğal Afetler Günü	Fahriye Bahçesi, Kamor Parkı, Zınnar Bahçeleri, Sultan Şehmus, Mardin Kalesi, Ravza Bahçesi ve aile bahçeleri, Vali Parkı vs.	Evlerden dışarı çıkıp açık havada gezmek, piknik yapılması ve eğlenmek. Doğal afetler konusunda uyarılar yapılması.	Piknik, eğlence, sosyalleşme, doğal afetler korunma yöntemlerinin tartışılması
Arba’at-ıl Şecar	Yeşile Koşma Çarşambası ya da Ağaç Çarşambası	Kız Kalesi Manastırı Piknik alanları, bahçeler	Yeşil alanlarda zaman geçirme. Fidan dikimi.	Çocuklara ve gençlere fidan diktirilmesi, ormanın ve ağaçlandırmanın öneminin kavratılması.

Hamis-il Benet	Bağına Gitmeyenlerin Perşembesi ya da Genç Kızların Kadınların Perşembesi	Vali Parkı, Sultan Şehmus, Ziyaret Mekânları	Genç kızların ve kadınlar çeşitli ziyaretlere gidip dilek dilemeleri, yaptıkları el işlerini sergilemeleri, satmaları. Genç kızlar ve erkeklerin çeşitli oyunlar oynamaları.	İnanışlarla ilgili ziyaretler. El işlerinin sergilenmesi, satılması Gençlerin tanışıp sosyalleşmesi.
Cım'ut -ul Hayyat	Yılanların Cuması	Mardin Kalesi, Evler, avlular, bahçeler	Yılan ve akreplerin gelmemesi için çeşitli geleneksel uygulamalar yapılması, günümüzde evlerin, avluların bahçelerin ilaçlanması. Akrepler saklanması diye halıların ve altındaki hasırların toplanması.	Yılan ve akreplerden korunma, onlara duyulan korkunun hafifletilmesi, giderilmesi.
Sebt-il zip	Kurtların Cumartesi ya da Kurtlar Günü	Ayn-ı Zibbe Kurt Çeşmesi	Çeşme başında toplanıp kurt, koyun, çoban ve köpeklerin aynı çeşmeden su içtiklerinin anlatılması ve piknik yapılması.	Barış ve dayanışmanın öneminin vurgulanması.
Lehhed-il Merene	Merene Pazarı	Kale Arkası	Yıl boyu atölyelerde ve evlerde hazırlanan eşyaların sergilenmesi, satılması veya değiş tokuş yapılması.	Panayır satışı.

Hassit Merene Şenliği Tablosu

(Atlı 2021, Omuzlar 2022'den elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur.)

Hassit Merene Şenliği ile ilgili bu tablo, şenlik haftasında yapılan etkinlikleri, gerçekleştirilen ritüelleri, bu etkinliklerin hangi günler yapıldığını, yerlerini ve düşünülebilecek amaçlarını bir bütün olarak görebilmek adına oluşturulmuştur.

Hassit Merene Haftası; baharın gelişi, doğanın kendini yenilemesi, bereketli toprakların ve üzerindeki tüm canlıların uyanışı ile Mardin halkının da kışın zorlu şartlarının getirdiği hareket-sizliği durağanlığı üstlerinden atmaları, birlik ve beraberlik içinde dayanışarak, yardımlaşarak bahar ve yaza girişi kutladıkları bir hafta olarak varlığını yıllarca sürdürdü. Eski bir gelenek olan Hassit Merene Şenlikleri, 1960 yılında Mardin Kalesi'ne Nato'nun radar kurması sonucu 1965'te halkın Kaleye çıkmasının yasaklanması ile sekteye uğradı (Atlı, 2021). 12 Eylül 1980 darbesinden sonra şenliğin başladığı ve yapıldığı bu alanların askerî yerleşim yerine dönüştürülmesiyle yasak alanlar daha da genişletildi ve bu etkinliklere uzunca bir süre ara verildi. Bu mevsim bayramı, Artuklu Belediyesi öncülüğünde 9-10 Mayıs 2015 tarihlerinden itibaren iki günlük bir şenlik olarak yeniden kutlanmaya başlandı (*Milliyet Haber*, 2015).

Sonuç

Hassit Merene-Yılanların Uyanışı Şenlikleri yöreye baharın geldiğini müjdelemektedir. Ağır kış şartlarında evlere kapanan Mardin halkının bahar ile dışarı çıkmasını, hep birlikte barış içinde bir hafta boyunca dinlenmesini, eğlenmesini çeşitli uygulama ve pratiklerle baharın gelişini kutlamasını, kendini, evini, çevresini yaza hazırlamasını içermektedir. Yılanların çok olduğu bu coğrafyada, yılan metaforunun kadim geçmişi üzerine inşa edilmiş bu şenlik, baharın gelmesi ve yılanların uyanışı ile yenilenmenin, üremenin, bolluğun, bereketin, coşkunun, yaşam enerjisinin toplu olarak yaşanması, paylaşılması açısından önem içeren bir mevsim bayramıdır. Evlerden çıkıp iş yapmamak, temiz havada ve su kenarlarında piknik yapmak, ağaç dikerek, oyunlar oynayarak toprakla temas etmek, çeşitli otlar yakarak evleri avluları haşerelerden ve kötü ruhlardan korumak amaçlı tütsülemek gibi uygulamalar aslında doğanın ve yaradılışın özünü temsil eden felsefede anasır-ı erbaa diye adlandırılan, hayat kaynağı sayılan hava, toprak, su, ateş unsurlarını şenliğin içinde tecrübe etmektir.

Bu mevsim bayramının özellikle ilk gününün kalede gerçekleştirilmesi, dolaylı olarak yörede anlatılan efsanelerde geçen kale ve yılan ilişkisinin ortak bilinçteki izlerine dayandırılabilir. Mardin Kalesi'nin, yüzyıllar boyunca Mezopotamya ovasına paralel dimdik durarak kendi varlığını ve Mardin'i saldırılardan, işgallerden koruduğunun anlatılması kaleye duyulan ilgiyi artırmıştır. Öte yandan Mardin Kalesi'nin, doğal afetlerden özellikle depremde yılan donuna giren Hz. Hızır tarafından bir hazine gibi korunması ile Hz. Yunus'un ejderi öldürerek halkı kurtarması sonucu kalenin üzerine konumlandığı dağa Küh-i Mar (Yılan Dağı) denmesi gibi inanışlar da ortak bilinçte kaleyi kutsallaştırmaktadır. Ayrıca bu ve benzeri anlatılar -yöredeki ev eşyalarında; tablolarda, halılarda resimleri olan koruyuculuğuna inanılan Şahmeran örneğinde de olduğu gibi- yılan-ana/yılan-ata mitinin izlerinin hâlâ varlığını sürdürdüğüne işaret etmektedir.

Halkın, diğer günlerden farklı olarak şenlik boyunca rutin işlerini yapmamaları bir haftayı hep birlikte konu komşu, çoluk çocuk, küçük büyük birlikte eğlenerek geçirmeleri, gençlerin yörenin halk danslarını icra etmeleri, yöreye özgü sevilen yemeklerin, kurabiyelerin, çöreklerin yapılıp paylaşılması, kış boyu evlerde, atölyelerde ürettikleri ürünleri sergilemeleri, satışa çıkarmaları, zamanlarının çoğunluğunu dışarıda geçirmeleri Hassit Merene şenliğin içeriğini oluşturmaktadır. Bu şenlik aynı zamanda gençlerin birbirini görmesi, tanınması açısından da anlamlıdır çünkü pek çok genç evleneceği kişiyi bu ortamlarda tanır. Böylelikle şenlik kurulacak yeni ailelere ve neslin sürekliliğine katkı sağlayan bir etkinlik özelliği de gösterir. Yeni kurulacak aileler de tıpkı doğanın kendini yenilemesi gibi toplumun kendini yenilemesini ve gençleşmesini sağlayacaktır.

Yüzyıllar boyunca pek çok etnik ve dinî kimlikle zenginleşmiş Mardin halkının bugüne dek barış içinde birlikte yaşamalarını sağlayan saygının, sevginin temelleri, bu ve benzeri şenliklerde güçlenmektedir. Bu tür şenliklerin unutulmaması, eski heyecanı, coşkusu ile yeni nesillerin de katılacağı etkinliklere dönüşmesi ve sürdürülebilmesi için herkes üzerine düşeni yapmalıdır.

Notlar:

- 1 Bazı rivayetlere göre; MS 560 yıllarında Mardin'e egemen olan Romalılar, Mardin'e *Mardinom* demişlerdir, Mardin, bir dönem Süryani Kralı Arsus'un kızı Meri'nin yönetiminde kalmıştır. Mardin adının kaynağı *Meri*'den gelmektedir. Bir başka rivayette ise Mardin sözcüğünün, Süryanicede *kaleler* anlamına geldiği ve Mardin kalesine gönderme olduğu aktarılmaktadır. Bazı anlatılarda ise Pers Kralı'nın oğlu Mardin'in hastalıktan kurtulması ile ilgili hikâyesine bağlanmaktadır. Bunlara benzer pek çok anlatma bulunmaktadır (Uygur, 2015: 5-10; Yurttaşer, 2017: 10).
- 2 Farsçada ünlem durumu ya ismin sonuna “â”¹ sesini veren ünlem elifi (elif-i nidâ) getirilerek ya da ismin başında “yâ” یا, “eyâ” یا, “ey” عی kelimeleri söylenerek ifade edilir (Öztürk, 1995: 152,158).

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale 15-16 Mayıs 2024 tarihleri arasında Mardin'de düzenlenen Uluslararası Mitoloji Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. “Hassit Merene -Yılanların Uyanışı-” başlığıyla özet metni Kongre Bildiri Özet Kitabında yer almıştır. Ancak genişletilen ve tamamlanan bu makalenin tam metni hiçbir kitap, dergi ya da akademik mecrada yayımlanmamıştır.

Yazarların katkı düzeyleri: Makale tek yazarlıdır.

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: This article was presented as an oral paper at the International Mythology Congress held in Mardin on May 15-16, 2024. Its abstract was published in the Congress Abstract Book under the title “Hassit Merene -The Awakening of the Snakes-”. However, the expanded and completed full text has not been published in any book, journal, or academic platform.

Contribution rates of authors to the article: The article is single-authored.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Support statement (optional): No financial support was received for the study.

Statement of interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Balıkçı, Ş.Ç. (2019/4). Mardin'de kutsal mekânlara bağlı efsaneler ve evliya menkıbelerinin mitik temellerinden günümüz işlevlerine. *folklor/edebiyat*, 100(25).
- Biray, N. (2013). Terim dünyamızda yılan: Kavram, anlam ve yapı bakımından. *Avrasya Terim Dergisi*, 1(2), 95-113.
- Çelebi, Evliya. *Seyahatname*. M. Çevik (Haz.) Üçdal.
- Dönmez, S. (2017). Eski Yakınoğu'da yılanlı tanrıça kültü üzerine bir değerlendirmesi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 32(2), 407-426.
- Güler, A. (1998). *Mardin folkloru*. Yorum.
- Kanar, M. (2000). *Farsça-Türkçe sözcük*. Deniz.
- Öztürk, M. (1995). *Farsça dilbigisi*. Murat.

- Sancak, N. (2008). *Mardin efsaneleri* [Basılmamış yüksek lisans tezi] Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tursun, F. K. (2014). Ceyhan halk kültürü ve edebiyatında yılan. *Yılan Kitabı* (Emine Gürsoy Naskali (Ed.) Kitabevi.
- Uğurlu, S. B. (2008). Çağdaş Türk edebiyatında şahmeran imgesi: Arketipsel bir yaklaşım. *Edebiyat bilimi sorunları ve çözümleri*, Zeki Dilek vd. (Haz.) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, (4).
- Uygur H. K. (2015). Geleneksel Mardin leyli gecelerinin dans icrası: Reyhani. 8. *Uluslararası Türk Kültür Kongresi Bildirileri, I (24-27 Ekim 2013)* Atatürk Kültür Merkezi.
- Uygur H. K. (2015). *Kutsal mekân bağlamında Mardin Süryanilerinin anlatıları*. [Yayımlanmamış doktora tezi] Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurttaşer, Ş. (2017). *Batık hazine (Mardin halk kültürü)* Artuklu.

Elektronik Kaynakça

- Atlı, M. Ü. (2021). *Hassit Merene*, Kültür- Sanat, Yazarlar, 25 Nisan 2021, Türk Ulak. <https://turkulak.com.tr/hassit-merene/>, (Erişim Tarihi: 28.02.2024)
- Milliyet Haber (2015). *Mardin, Hessit Merene şenliğine hazırlanıyor*. <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/mardin/mardin-hessit-merene-senligine-hazirlaniyor-10770487>, (Erişim Tarihi: 28.02.2024.)
- Omuzlar, A. V. (2022). *Birlikte kalıcı yaşam vardır ki, Mardin Haber*. https://mardinhaber.com.tr/makale/10041229/avahap-omuzlar/birlikte-kalici-yasam-vardir-ki#google_vignette, (Erişim Tarihi: 25.02.2024)
- Omuzlar, A. Vahap (2014). *Mardin'de eski bir gelenek: Hassit Merene*. <http://www.suryaniler.com/konuk-yazarlar>, (Erişim Tarihi: 25.02.2024.)
- Sabah Gazetesi (2019, 24 Haziran). *Mardin'de boynuzlu yılan görüldü*. <https://www.sabah.com.tr/yasam/mardinde-boynuzlu-yilan-goruldu-4690800>, (Erişim Tarihi: 25.02.2024)

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).